

Міністерство освіти і науки України  
Національний університет «Львівська політехніка»

**АНДРУСЯК ІРИНА ПАВЛІВНА**



УДК 340.12(477)(091):342.7:305-055.2

**ІДЕЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ  
В УКРАЇНСЬКІЙ ПРАВОВІЙ ДУМЦІ  
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ**

12.00.01 – теорія та історія держави і права;  
історія політичних і правових учень

**АВТОРЕФЕРАТ**

дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата юридичних наук

Львів – 2017

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі історії держави і права Навчально-наукового Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка»

**Науковий керівник** – доктор юридичних наук, професор,  
Заслужений юрист України  
**Оргинський Володимир Львович**,  
Навчально-науковий Інститут права  
та психології Національного університету  
«Львівська політехніка», директор

**Офіційні опоненти:** доктор юридичних наук, професор,  
Заслужений юрист України,  
Академік Національної академії наук України  
**Оніщенко Наталія Миколаївна**,  
Інститут держави і права ім. В.М. Корецького  
НАН України, завідувач відділу теорії держави  
і права

кандидат юридичних наук, доцент  
**Коваль Андрій Федорович**,  
Львівський національний університет ім. Івана  
Франка, доцент кафедри історії держави, права  
та політико-правових учень

Захист відбудеться «1» липня 2017 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.052.19 у Національному університеті «Львівська політехніка» (79008, м. Львів, вул. Князя Романа, 1-3, ауд. 301 XIX навчального корпусу)

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. Професорська, 1)

Автореферат розісланий «26» травня 2017 р.

Вчений секретар  
спеціалізованої вченої ради



Н.П. Бортник

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність теми.** Успішний розвиток та формування сучасної правової системи України повинні ґрунтуватися на усвідомленні цінності людського життя, важливості повноцінного та гармонійного розвитку кожної особистості, забезпеченні прав людини, необхідності створення умов для самореалізації людського потенціалу. Це можливо тільки за умови забезпечення гендерної рівності. Невипадково в Декларації тисячоліття Організації Об'єднаних Націй, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 18 вересня 2000 р. закріплено норму: «Рівні права і можливості жінок і чоловіків повинні бути гарантовані». У Підсумковому документі 131-ї Асамблеї Міжпарламентського союзу (організації, яка об'єднує парламенти понад 160 країн світу), прийнятому 16 жовтня 2014 р. у Женеві зазначено, що жодна країна не може констатувати, що їй вдалося досягнути рівності, та наголошено, що «гендерна рівність лежить в основі прогресу, миру та розвитку. Якщо ми прагнемо досягнення миру і безпеки у світі, подолання бідності та забезпечення сталого розвитку, то повинні докласти всіх зусиль для досягнення цієї мети».

Утвердження гендерної рівності в сучасному українському суспільстві повинно ґрунтуватися на органічному поєднанні трьох, однаково важливих, підходів. Передусім це імплементація стандартів та норм, вироблених міжнародними організаціями (ООН, МОП, ВОЗ, ПАРЄ та ін.) та закріплених у відповідних деклараціях, конвенціях, рекомендаціях. Другий підхід полягає у вивченні та використанні досвіду інших держав у сфері закріплення та забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків. Третій – в актуалізації багатой інтелектуальної спадщини попередніх поколінь українського народу. Сьогодні, коли на державному рівні визнано важливість формування й утвердження усвідомлення фундаментальних положень, що «Україна – країна свободи і гідності», «Україна – країна із визначними культурним та історичними традиціями», виникла можливість розглядати історію українського народу не в контексті історії держав, до складу яких у різні історичні періоди входили ті чи інші частини українських земель, а як національну історію українського народу, з його прагненням до свободи та незалежності. Ідея гендерної рівності як складова ідеї загальнолюдського поступу та національного і соціального визволення є невід'ємною складовою правових поглядів визначних українських громадських, культурних, політичних діячів, письменників, науковців, починаючи із середини XIX ст. Боротьбу за гендерну рівність усвідомлюємо як складову прогресивних змін суспільства, тісно пов'язану з політичною свободою, скасуванням соціального та національного гноблення.

Вивчення та переосмислення ідеї гендерної рівності в українській правовій думці другої половини XIX ст. дасть змогу не тільки зрозуміти розвиток цієї ідеї в минулому, а й врахувати здобутки минулого в осмисленні шляхів та механізмів реального забезпечення гендерної рівності в сучасному українському суспільстві, що можливо тільки за умови змін у суспільній свідомості, розумінні гендерної рівності не як чогось чужого, нав'язаного ззовні, а як невід'ємної складової світогляду українського народу, однієї зі стрижневих ідей його правової думки.

Становлення та розвиток ідеї гендерної рівності, її законодавче закріплення та забезпечення, інші правові проблеми гендерної проблематики є предметом досліджень таких учених-правників: Н. В. Аніщук, Т. С. Ганзицької, Т. М. Головка, О. Р. Дашковської, Ю. В. Івченко, В. В. Кириченко, М. І. Крочук, К. Б. Левченко, Л. В. Леонтєвої, Т. В. Омельченко, О. М. Рудневої, А. В. Слатвицької та ін. Правове становище жінки в окремих українських землях у різні історичні періоди розкрито в дисертаціях Н. О. Бондаренко, О. В. Мартинюка, О. В. Нестерцової-Собакарь та ін.

Однак у цих та інших дослідженнях залишилися поза увагою питання появи, становлення і розвитку ідеї гендерної рівності в українській правовій думці. Ця обставина створює хибне враження, що ідея гендерної рівності не має сталої, глибинної традиції в українському суспільстві. Без сумніву, це сповільнює й утруднює її повноцінне утвердження в суспільній свідомості та правовій практиці. Вивчення та переосмислення інтелектуальних здобутків передових українських мислителів, громадських та культурних діячів середини та другої половини XIX ст. є важливою умовою успішної боротьби з гендерними стереотипами та упередженостями, гендерною дискримінацією, запорукою усвідомлення громадянами України ідеї гендерної рівності як умови та необхідної складової ефективного, динамічного і демократичного розвитку сучасної України.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Тема дисертаційної роботи «Ідея гендерної рівності в українській правовій думці другої половини XIX ст.» відповідає науковому напрямку кафедри історії держави і права Навчально-наукового Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка»: «Історико-правові засади українського державотворення (інституційні та ідеологічні аспекти)»; дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи кафедри «Історико-правові засади українського державотворення (інституційні та ідеологічні аспекти). Правовий механізм радянської західних областей України» (державний реєстраційний номер – 0114U005463).

**Мета і завдання дослідження.** Метою дисертаційного дослідження є формулювання теоретично обґрунтованих висновків щодо нерозривного зв'язку ідеї гендерної рівності з інтелектуальним, культурним, економічним, соціальним та національним розвитком українського народу, її присутності у всіх прогресивних національно-демократичних програмах, поглядах українських громадських, культурних та політичних діячів другої половини XIX ст., коли в українській правовій думці починає зароджуватися та розвиватися сучасне розуміння правової рівності, свободи та справедливості.

Зазначена мета зумовила постановку і розв'язання таких завдань:

- узагальнити здобутки української історіографії з проблемами зародження і розвитку ідеї гендерної рівності в українській правовій думці;
- проаналізувати місце і значення ідеї гендерної рівності в сучасних міжнародно-правових актах та діяльність міжнародних інституцій, спрямованих на утвердження гендерної рівності в усіх аспектах суспільного життя;

– визначити зміст та співвідношення дотичних понять «гендерна рівність» та «емансипація жінок», «жіноче питання», «права жінок», гендерної рівності та жіночих прав;

– схарактеризувати місце ідеї гендерної рівності в програмних засадах українського національно-визвольного руху другої половини XIX ст. і творчій спадщині його ідеологів: Тараса Шевченка, Миколи Костомарова, Пантелеймона Куліша, Михайла Драгоманова, Івана Франка, Михайла Павлика, Володимира Барвінського, Олександра Огоновського;

– розкрити зміст та складові ідеї гендерної рівності у зазначений період, напрями її утвердження в суспільній свідомості українського народу, закріплення як цілі і завдання політичних та громадських організацій;

– з'ясувати значення і вплив ідеї гендерної рівності на духовний, інтелектуальний та культурний розвиток українського народу в другій половині XIX ст. у поглядах Ганни Барвінок, Марка Вовчка, Олени Пчілки, Олександра Єфименко, Софії Русової, Христини Алчевської;

– показати специфіку формування ідеї гендерної рівності в програмних документах українського жіночого руху, теоретичних розробках його організаторів: Олени Доброграєвої, Наталії Кобринської, Анни Павлик, а також його значення для утвердження ідеї гендерної рівності як складової прогресивного і демократичного розвитку суспільства;

– виявити зв'язок між ідеями соціальної справедливості, демократичного правління, прав і свобод людини, національного визволення та гендерної рівності в українській правовій думці другої половини XIX ст.;

– з урахуванням національного досвіду зазначеного періоду сформулювати практичні рекомендації щодо усунення гендерних стереотипів та гендерної дискримінації, розроблення ефективних механізмів утвердження ідеї гендерної рівності в суспільній свідомості та практиці сучасного українського суспільства.

*Об'єктом дослідження є ідея гендерної рівності в українській правовій думці другої половини XIX ст. як правова категорія.*

*Предметом дослідження є еволюційний розвиток гендерної рівності в інтелектуальній спадщині ключових представників української культури, науки, літератури, громадського та політичного життя другої половини XIX ст., у програмних та статутних документах українських жіночих організацій, інших громадських утворень.*

**Методи дослідження.** Методологічним підґрунтям дослідження є система принципів, прийомів і підходів, яка охоплює філософські, загальнонаукові та спеціально-наукові методи.

Логічний метод пізнання, зокрема прийоми аналізу і синтезу, абстрагування та ін., застосовано під час формування методології, джерельної бази та історіографії дослідження (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3). Системно-структурний метод дав змогу дослідити явище гендерної рівності як певну систему, яка охоплює конкретні підсистеми (право на освіту, виборче право, майнова рівність тощо) й елементи різного рівня, які перебувають у функціональній вза-

емозалежності (підрозділи 2.1, 2.2). За допомогою соціологічного підходу простежено становлення і розвиток ідеї гендерної рівності, її утвердження в суспільній свідомості (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3). З використанням формально-догматичного методу виконано аналіз змісту та обсягу поняття «гендерна рівність» у міжнародно-правових актах, чинному законодавстві України (підрозділ 2.3). Порівняльно-правовий метод дав змогу з'ясувати рівень розуміння ідеї гендерної рівності представниками української правової думки другої половини XIX ст. (розділ 3).

Діалектичний метод дав змогу проаналізувати становлення і розвиток ідеї гендерної рівності, виявити її нерозривний взаємозв'язок з ідеями прогресивного розвитку суспільства та зв'язок з процесом національного розвитку та самовизначення нації (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3).

**Наукова новизна одержаних результатів** полягає у тому, що у сучасній українській юридичній науці представлена дисертація є першим дослідженням особливостей виникнення, становлення і розвитку ідеї гендерної рівності в українській правовій думці. Наукова новизна полягає в сучасному, актуальному трактуванні проблеми щодо історичних джерел однієї із сучасних ключових засад успішного функціонування суспільства.

На підставі виконаного дослідження сформульовані нові положення, висновки й узагальнення, зокрема:

*уперше:*

- проаналізовано зародження і розвиток ідеї гендерної рівності в українській правовій думці другої половини XIX ст.;
- узагальнено здобутки української історіографії з проблеми зародження і розвитку ідеї гендерної рівності в українській правовій думці;
- схарактеризовано роль і місце ідеї гендерної рівності в програмних засадах українського національно-визвольного руху другої половини XIX ст. і творчій спадщині його ідеологів: Т. Шевченка, М. Костомарова, П. Куліша, М. Драгоманова, В. Барвінського, І. Франка, М. Павлика;

*удосконалено:*

- розуміння змісту та співвідношення понять «гендерна рівність» та «емансипація жінок», «жіноче питання», «права жінок», гендерної рівності та жіночих прав;
- характеристики змісту та складових ідеї гендерної рівності в українській правовій думці другої половини XIX ст., її утвердження в суспільній свідомості українського народу; закріплення як цілей і завдань політичних та громадських організацій;

*набули подальшого розвитку:*

- складові системи понятійно-категоріального апарату дослідження, зокрема, уточнено та переосмислено такі поняття, як «гендерна рівність», «емансипація жінок», «жіноче питання», «права жінок», співвідношення гендерної рівності та жіночих прав;

- історичні знання про появу ідеї гендерної рівності в українській правовій думці другої половини XIX ст. Йдеться про період від середини XIX ст.,

коли у творчості Т. Шевченка вперше було визначено проблему пригнобленого становища жінки в суспільстві, і до 1890 р., коли в програмі першої української політичної партії – Русько-української радикальної партії – одним з програмних завдань було закріплено здобуття та забезпечення гендерної рівності.

**Практичне значення одержаних результатів.** Сформульовані й обґрунтовані в дисертації висновки і пропозиції мають науково-теоретичну і практичну цінність, зокрема, можуть бути використані:

*у науково-дослідній сфері* – результати дослідження можуть бути використані для написання наукової та навчальної літератури з історії держави і права України, історії вчень про державу і право, історії української політичної та правової думки, конституційного права та інших галузевих наук;

*у навчальному процесі* – основні положення і висновки дисертації використовуються під час викладання курсу історії держави і права України, історії вчень про державу і право, історії української політичної та правової думки, правового забезпечення гендерної рівності (*довідка про використання у навчальному процесі НУ «Львівська політехніка» № 67-01-531 від 21.03.2017 р.*).

*у правотворчій сфері* – окремі матеріали дисертаційної праці можуть бути використані в діяльності Верховної Ради України для підготовки нормативно-правових актів, що регламентують проведення гендерної експертизи та розробку механізмів забезпечення гендерної рівності та утвердження цінностей і засад паритетної демократії;

*у правозастосовній сфері* – використання одержаних результатів доцільне в роботі Верховної Ради України, її профільних комітетів, Адміністрації Президента, Кабінету Міністрів України, міністерств і відомств України – під час організації та проведення суспільних заходів, пов'язаних з утвердженням гендерної рівності в Україні;

*у правовиховній сфері* – поширення одержаних результатів сприятиме формуванню зваженої громадської думки щодо зародження, становлення та розвитку ідеї гендерної рівності, її джерел та ролі і значення в суспільному та національному розвитку.

Виокремлення позитивного досвіду, виробленого в другій половині XIX ст., сприятиме утвердженню ідеї гендерної рівності як складової успішного, демократичного, національного розвитку.

**Особистий внесок здобувача** полягає в тому що основні положення і висновки дисертації є результатом самостійного наукового дослідження автора, виконаним на підставі аналізу матеріалів другої половини XIX ст. крізь призму сучасних, закріплених у міжнародно-правових актах, підходів до розуміння ідеї гендерної рівності.

**Апробація результатів дисертації.** Основні положення й висновки дисертації апробовано на міжнародних, всеукраїнських, міжрегіональних та регіональних конференціях, засіданнях круглих столів, зокрема на: XXIII Міжнародній історико-правовій конференції «Методологічні проблеми історико-правових досліджень» (м. Алушта, 24–26 вересня 2010 р.); Міжрегіо-

нальному круглому столі «Проблеми юридичної науки: філософський, теоретичний та історичний аспекти» (м. Львів, 14 квітня 2011 р.); XXIV Міжнародній історико-правовій конференції «Наукова спадщина професора В. С. Кульчицького (1919–2009) і сучасність» (м. Львів, 28 квітня – 1 травня 2011 р.); Науково-практичній конференції «Новітні державотворчі процеси в Україні: виклики і перспективи (до 15-річчя Конституції України)» (м. Київ, 24 червня 2011 р.); XXV Міжнародній історико-правовій конференції «Судова влада в Україні і світі: історія, сучасність, перспективи розвитку» (м. Саки, 16–18 вересня 2011 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми державотворення та правотворення в Україні» (м. Львів, 17 лютого 2012 р.); XXVI Міжнародній історико-правовій конференції «Держава, право і юридична думка у Балточорноморському регіоні: історія і сучасність» (м. Одеса, 27–29 квітня 2012 р.); XXVII Міжнародній історико-правовій конференції «Історико-правова реальність у глобальному і регіональному вимірах» (м. Євпаторія, 21–23 вересня 2012 р.); Міжнародній науково-теоретичній конференції «Концепція «живого права» Євгена Ерліха та сучасні проблеми праворозуміння» (м. Чернівці, 27–29 вересня 2012 р.); XXVIII Міжнародній історико-правовій конференції «Людиноцентричний вимір в історії права, держави і юридичної думки: до 150-річчя початку наукової діяльності М. П. Драгоманова» (м. Рівне, 13–16 травня 2013 р.); XXIX Міжнародній історико-правовій конференції «Джерела права України, інших країн та міжнародної спільноти: історія та сучасність» (м. Феодосія, 19–22 вересня 2013 р.); Науково-практичній конференції «Наука та освіта XXI століття» (м. Івано-Франківськ, 30 квітня 2014 р.); Третій Всеукраїнській науковій інтернет-конференції «Політико-правова ідеологія українського національного державотворення: проблеми формування та еволюції (історико-теоретичний вимір)» (м. Львів, 20 травня 2014 р.); III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави» (м. Львів, 21 травня 2014 р.); XXX Міжнародній історико-правовій конференції «Конституція і державотворення: національні традиції та світовий досвід» (м. Чернігів, 4–6 липня 2014 р.); XXXI Міжнародній історико-правовій конференції «Державний суверенітет, національна безпека і світовий порядок в історико-правовому вимірі» (м. Берегове, 27–30 листопада 2014 р.); засіданні круглого столу, присвяченого 66-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини (м. Київ, 5 грудня 2014 р.); II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти» (м. Івано-Франківськ, 27 березня 2015 р.); II заочній науково-практичній конференції «Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи розвитку» (м. Львів, 16 квітня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Реформування законодавства України та розвиток суспільних відносин в Україні: питання взаємодії» (м. Ужгород, 24–25 квітня 2015 р.); Першій Міжнародній науково-практичній конференції «Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід» (м. Львів, 30 квітня 2015 р.); IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Захист прав і свобод людини та грома-



дянина в умовах формування правової держави» (м. Львів, 27 травня 2015 р.); XXXII Міжнародній історико-правовій конференції «Сила права і право сили: історичний вимір та сучасне бачення проблеми» (м. Полтава, 28–31 травня 2015 р.); Четвертій Всеукраїнській науковій інтернет-конференції «Держава в умовах надзвичайного, воєнного стану та/чи військової окупації: історія і сучасність (правові аспекти)» (м. Львів, 19 червня 2015 р.); XXXIII Міжнародній історико-правовій конференції «Права людини та основоположні свободи: історія та перспективи розвитку (до 88-річчя Великої хартії вольностей)» (с. Коблево, 17–20 вересня 2015 р.); Науково-практичній конференції «Правові, соціально-психологічні та інформаційні процеси державотворення в контексті євроінтеграції» (м. Львів, 8–9 лютого 2016 р.); III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти» (м. Івано-Франківськ, 11–12 березня 2016 р.); П'ятій Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Правове регулювання переміщень населення (міграції, депортації, трансфери, проблеми біженців): історія і сучасність» (м. Львів, 29 квітня 2016 р.); Другій Міжнародній науково-практичній конференції «Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід» (м. Львів, 29 квітня 2016 р.); Всеукраїнській конференції «Історія і сучасність філософії права: до 190-річчя від дня народження Памфіла Юркевича» (Львів, 19 травня 2016 р.); XXXIV Міжнародній історико-правовій конференції «Релігійний чинник в історії права, держави та юридичної думки» (м. Тисмениця, 26–29 травня 2016 р.); V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави» (м. Львів, 30 травня 2016 р.); XXXV Міжнародній історико-правовій конференції «Нормотворення і систематизація в праві: до 1000-річчя Руської Правди і 450-річчя Другого (Волинського) Статуту Великого Князівств Литовського» (м. Дубно, 22–25 вересня 2016 р.).

**Публікації.** За темою дисертації опубліковано 40 наукових праць, з яких 7 наукових статей, зокрема 6 – у наукових виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України, 1 – в іноземному виданні, матеріали 33 доповідей на наукових конференціях.

**Структура роботи та обсяг дисертації.** Робота складається зі вступу, трьох розділів, що об'єднують дев'ять підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 232 сторінки, з яких основний текст – 198 сторінок, список використаних джерел (380 найменувань) – 34 сторінки.

## ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, його зв'язок з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету і завдання дослідження; визначено об'єкт і предмет дослідження; характеризуються методи дослідження, використані в роботі; формулюються наукова новизна і практичне значення роботи; наводяться дані про апробацію основних положень дисертаційного дослідження та про публікацію його результатів; вміщено відомості про структуру і обсяг роботи.

**Розділ 1 «Методологія, джерельна база та історіографія дослідження»** складається з трьох підрозділів, які розкривають загальні наукознавчі і методологічні аспекти дослідження.

*У підрозділі 1.1 «Теоретико-методологічні засади дослідження історії ідеї гендерної рівності»* характеризуються передусім методи дослідження.

Методологічною основою дослідження є система принципів, прийомів і підходів, яка включає філософські, загальнонаукові та спеціально-наукові методи. З урахуванням специфіки історико-правового дослідження в основу його методології покладено філософсько-світоглядні підходи дослідження: діалектичний, синергетичний, герменевтичний, соціологічний. Важливе місце в методологічній базі дослідження зайняли загальнонаукові методи, такі як логічний метод пізнання, зокрема прийоми аналізу і синтезу, системно-структурний, формально-догматичний та порівняльно-правовий методи.

*У підрозділі 1.2 «Джерельна база історії ідеї гендерної рівності в українській правовій думці другої половини XIX ст.»*, джерельну базу дослідження розділено на дві групи. Першу групу складають сучасні нормативні, інформаційні, методологічні матеріали з питань гендерної рівності, які потрібні для розуміння суті значення ідеї гендерної рівності на сучасному етапі. Другу, яка власне і є основою для аналізу ідеї гендерної рівності в українській правовій думці другої половини XIX ст., є матеріали зазначеного періоду.

*У підрозділі 1.3 «Історіографія дослідження»* історіографію ідеї гендерної рівності в українській правовій думці другої половини XIX ст., з огляду на відсутність досліджень присвячених комплексному аналізу цієї проблеми, розділено на три блоки: 1) теоретичні дослідження різних аспектів ідеї гендерної рівності на сучасному етапі; 2) історико-правові та історичні дослідження, що стосуються періоду другої половини XIX століття; 3) наукові праці, присвячені вивченню життя і діяльності окремих представників української літератури, культури, науки, громадського та політичного життя вказаного періоду.

**Розділ 2 «Гендерна рівність як правова категорія та юридичне поняття»** присвячено дослідженню гендерної рівності як правової категорії та юридичного поняття.

*У підрозділі 2.1 «Співвідношення гендерної рівності та жіночих прав»* визначено, що гендерна рівність – це рівні права людини для кожного члена суспільства без огляду на його стать. Гендерна рівність жодним чином не нівелює та не заперечує природні відмінності між чоловіками і жінками. Саме ці відмінності формують основу жіночих прав, тобто тих прав, які можуть мати тільки жінки з огляду на їх природну здатність до репродуктивної та інших пов'язаних з цією функцій.

Жіночі права – це специфічні права жінок, обумовлені їх репродуктивною функцією, їх бажанням, здатністю і можливістю материнства, що є умовою продовження існування людського суспільства. Врегулювання цих прав, їх чітка законодавча регламентація, реальне забезпечення і захист є нагальною вимогою часу і потребує окремої уваги та правової регламентації.

*Підрозділ 2.2 «Історія формування поняття «гендерна рівність»* присвячено аналізу зародження і розвитку поняття «гендерна рівність» та багатоманітним соціальним та ідеологічним змінам, що обумовили потребу в його появі.

Зазначено, що поняття «гендерна рівність» та пов'язані з ним інші терміни стали за останні десятиліття найбільш значимими в термінології міжнародно-правових актів та в окресленні соціальних відносин. Це поняття окреслює певний ідеал, в напрямі досягнення якого повинен відбуватися прогресивний та ефективний розвиток окремих країн і людства загалом.

Підкреслено, що визначальну роль у формуванні розуміння гендерної рівності та визначенні шляхів і механізмів її законодавчого закріплення і втілення в реалії буття суспільства належить міжнародним інституціям та міжнародним правовим актам, які виступають як результат осмислення загальнолюдського досвіду у цій сфері. Забезпечення гендерної рівності на національному рівні повинно базуватися на врахуванні гендерних відносин, які склалися в цьому суспільстві протягом його попередньої історії, з метою вироблення найефективніших механізмів усунення гендерних стереотипів та упередженостей.

У *підрозділі 2.3 «Гендерна рівність та її нормативне закріплення в міжнародно-правових актах та чинному законодавстві України»* розглядається чинне законодавство України, зокрема, закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків». Важливе значення має указ Президента України «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Проте, наявність низки нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення гендерної рівності, не привела до утвердження в суспільній свідомості ідеї гендерної рівності як обов'язкової складової ефективного, динамічного і демократичного розвитку українського суспільства. Гендерна рівність і надалі сприймається значною частиною українського політикуму як щось таке, що нав'язується міжнародними інституціями і актами, але чуже, зайве і непотрібне для українських реалій.

**Розділ 3 «Поява і розвиток ідеї гендерної рівності в українській правовій думці другої половини XIX ст.»** присвячено розгляду ідеї гендерної рівності в поглядах українських провідних діячів другої половини XIX ст.

У *підрозділі 3.1 «Ідея гендерної рівності як складова національного розвитку українського народу у поглядах Тараса Шевченка, Миколи Костомарова, Пантелеймона Куліша, Михайла Драгоманова, Івана Франка, Михайла Павлика, Володимира Барвінського, Олександра Огоновського»* здійснено аналіз становлення і розвитку ідеї гендерної рівності в українській правовій думці другої половини XIX ст., які відбувалися в трьох взаємопов'язаних площинах.

Першою є національний розвиток, формування українського національного руху, піднесення та поширення національної свідомості. Всі представники українського політичного руху цього періоду, починаючи від членів Кирило-Мефодіївського братства до засновників Русько-української радикальної партії тією чи іншою мірою акцентували увагу на проблемі гендерної рівності.

Другою площиною, в якій відбувається практичне утвердження гендерної рівності, стало повноцінне і різностороннє включення жінок в процеси розвитку всіх складових української культури від літератури і мистецтва до науки і освіти.

Третьою площиною, яка є яскравим підтвердженням розвитку ідеї гендерної рівності в українській правовій думці в загальноєвропейському та загальносвітовому контексті, є поява та розгортання українського жіночого руху, який за короткий час проходить шлях від нечисленних жіночих організацій до перетворення в одну з найпотужніших сил національного розвитку.

Ідея гендерної рівності, як складова ідеї загальнонародського поступу та національного і соціального визволення є невід'ємною складовою правових поглядів визначних українських громадських, культурних, політичних діячів, письменників, науковців, починаючи з середини XIX ст. Боротьба за гендерну рівність усвідомлюється як складова прогресивних змін суспільства, тісно пов'язана з політичною свободою, ліквідацією соціального та національного гноблення.

Ідеї необхідності здобуття та забезпечення рівності прав чоловіків і жінок, право доступу до освіти, до участі в громадському і політичному житті кожної людини, без огляду на її статеву приналежність прослідковуються у творчості, громадській і політичній діяльності провідних ідеологів та лідерів українського національного руху від творців Кирило-Мефодіївського братства до засновників першої легальної української політичної партії – Русько-української радикальної партії. Тарас Шевченко, Микола Костомаров, Пантелеймон Куліш, Михайло Драгоманов, Іван Франко, Михайло Павлик, Володимир Барвінський, Олександр Огоновський сприяли появі, становленню та утвердженню ідеї гендерної рівності в українській правовій думці.

Наявність в тій чи іншій формі ідеї гендерної рівності в працях ключових постатей українського національного життя другої половини XIX ст., увага до проблеми рівності прав жінок, забезпечення доступу жінок до освіти та професій, необхідність законодавчого закріплення рівності людей без огляду на статева приналежність в їх громадській, науковій та політичній діяльності дає підставу стверджувати, що ідея гендерної рівності розглядалася ними як а) необхідна складова національного визволення і розвитку; б) умова динамічного і ефективного розвитку всього суспільства.

*У підрозділі 3.2 «Гендерна рівність як умова духовного, культурного та інтелектуального розвитку українського суспільства у поглядах Ганни Барвінок, Марка Вовчка, Олени Пчілки, Олександри Єфименко, Софії Русової, Христини Алчевської» увагу зосереджено на участі жінок в духовному, культурному, інтелектуальному розвитку суспільства, подальшому розвитку та утвердженню ідеї гендерної рівності в українській правовій думці другої половини XIX ст.*

Діяльність провідних українських діячів у напрямі утвердження ідеї гендерної рівності обумовила можливість активної участі жінок в духовному, культурному, інтелектуальному розвитку суспільства, подальшому розвитку та утвердженню цієї ідеї в українській правовій думці другої половини XIX ст. Ганна Барвінок, Марко Вовчок, Олена Пчілка, Олександра Єфименко, Софія

Русова, Христина Алчевська не тільки зробили значний внесок в розвиток літератури, науки, освіти, але й стали уособленням інтелектуального потенціалу жінок, важливості та необхідності повноцінної та усесторонньої участі жінок у всіх сферах суспільного життя.

Продовження, започаткованого Тарасом Шевченком протесту проти безправного і підневільного становища жінки, масмо в творах українських письменниць XIX ст., першими з яких були Ганна Барвінок та Марко Вовчок. Однієї з ключових ідей їх творчості є ідея того, що від жінки, її становища в суспільстві, залежить майбутнє суспільства. Тільки вільна жінка, свідомо своєї гідності, належно пошанована в сім'ї та громаді може виховувати достойних і вільних людей. Поява проблеми становища та прав жінок в українській художній літературі, заклала основу для подальшого розвитку й утвердження ідеї гендерної рівності.

Своєю літературною та науковою творчістю, громадською та політичною діяльністю, усім своїм життям можливістю, необхідність і реальність гендерної рівності продемонструвала Олена Пчілка. Основою її громадської та політичної діяльності була боротьба за національне визволення, як необхідна передумова забезпечення і захисту всіх інших прав та свобод, як індивідуальних, так і групових. При цьому, гендерна рівність для неї була тільки можливістю кожного українця і українки разом спільно боротися за національну свободу. Жіночий рух для Олени Пчілки є органічною складовою загальнонаціонального визвольного руху, а боротьба за права жінок – невід'ємна складова боротьби за національні права.

Наукова та громадська діяльність Олени Пчілки, Олександри Єфименко, Софії Русової, Христини Алчевської суттєво, а в певних аспектах визначально, вплинула на розвиток в Україні різних галузей наукових знань, зокрема історії, етнографії, педагогіки, становлення та розвитку освіти. Їх громадська діяльність, творча та наукова спадщина стали першими реальними здобутками тих мінімальних проявів гендерної рівності, які з'являються та утверджуються в другій половині XIX ст.

*Підрозділ 3.3 «Олена Доброграєва, Наталія Кобринська, Анна Павлик – організаторки українського жіночого руху та їхня роль у розвитку ідеї гендерної рівності»* стосується аналізу появи організованого українського жіночого руху, який виникає і розвивається без огляду на існуючі на той час державні кордони та є органічною складовою і закономірним етапом становлення та утвердження ідеї гендерної рівності.

Соборний характер українського жіночого руху, яскравим прикладом чого є «Перший вінок», переконливо доводить те, що ідея гендерної рівності нерозривно пов'язана з національно-визвольним рухом українського народу. Цей рух, від моменту свого виникнення, ставив перед собою завдання, які виходили далеко за межі боротьби за права жінок. Це й намагання Олени Доброграєвої зміцнювати та утверджувати єдність українського народу, і зусилля Наталії Кобринської, спрямовані на повноправну участь жінок в усіх суспільних процесах, і прагнення Анни Павлик включитися в боротьбу за соціальні і політичні права найширших верств народу.

Заснування «Товариства українських жінок» стало юридичним оформленням українського жіночого руху, його програмних завдань і цілей, та сприяло появі в подальшому цілої низки жіночих організацій, які стали вагомим складовою українського громадянського суспільства.

## ВИСНОВКИ

У висновках дисертації наведені теоретичні узагальнення, які разом характеризують розв'язання основних завдань дослідження й досягнення його завдання. На основі реалізації мети і завдань дослідження сформульовано низку висновків, основними з яких є такі:

1. Аналіз і узагальнення здобутків української історіографії з проблем зародження і розвитку ідеї гендерної рівності в українській правовій думці дозволило виявити нерозривний зв'язок ідеї гендерної рівності з інтелектуальним, культурним, економічним, соціальним та національним розвитком українського народу. Ідея гендерної рівності як складова ідеї загальнолюдського поступу та національного і соціального визволення є невід'ємною складовою правових поглядів визначних українських громадських, культурних, політичних діячів, письменників, науковців окресленого періоду.

2. Проаналізовано місце і значення ідеї гендерної рівності в сучасних міжнародно-правових актах та діяльність міжнародних інституцій, спрямованих на утвердження гендерної рівності в усіх аспектах суспільного життя, законність та необхідність прийняття закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», прийнятий Верховною Радою України 8 вересня 2005 р. Ідея гендерної рівності, шляхи і механізми її забезпечення в усіх сферах суспільного життя постійно перебувають в центрі уваги міжнародних інституцій. Починаючи від Статуту ООН, всі міжнародно-правові акти закріплюють рівність людей без огляду на їхню стать. Гендерну рівність сьогодні світове співтовариство сприймає як одну з ключових умов ефективного, динамічного і стабільного розвитку людства. Саме тому забезпечення й утвердження гендерної рівності, будучи показником успішного розвитку сучасного суспільства, повинно стати одним із пріоритетів у діяльності органів державної влади, політичних партій, громадянського суспільства.

Україна приєдналася до більшості міжнародних актів, спрямованих на утвердження гендерної рівності, проте, сучасне українське суспільство обтяжене гендерними стереотипами, упередженостями, сексизмом, гендерною дискримінацією, а законодавче регулювання та діяльність органів виконавчої влади, спрямовані на забезпечення та утвердження гендерної рівності, мають характер періодичних компаній, а не систематичної діяльності. Гендерну рівність і надалі значна частина українського політикуму сприймає як щось таке, що нав'язується міжнародними інституціями й актами, але чуже, зайве і непотрібне для українських реалій. Рівень гендерної культури в українському суспільстві загалом і серед юридичної спільноти, залишається на зародковому рівні і є предметом зацікавлення вузького кола правозахисних і жіночих громадських організацій.

3. Визначено зміст та співвідношення дотичних до гендерної рівності понять: «емансипація жінок», «жіноче питання», «права жінок»; співвідношення гендерної рівності та жіночих прав. Поняття «гендерна рівність» та пов'язані з ним інші терміни стали за останні десятиліття одними з найбільш значимих в міжнародно-правових актах та в окресленні соціальних відносин, які ще донедавна залишалися поза увагою, а сьогодні набувають визначального значення у вимірі динаміки успішності та ефективності розвитку суспільства. Тому важливим є з'ясування історії цього поняття, що окреслює певний ідеал, в напрямі досягнення якого повинен відбуватися прогресивний та ефективний розвиток як окремих країн, так і людства в цілому.

4. Ідеї важливості здобуття та забезпечення рівності прав чоловіків і жінок, право доступу до освіти, до участі в громадському та політичному житті кожної людини, без огляду на її статеву належність простежуються у творчості, громадській і політичній діяльності провідних ідеологів та лідерів українського національного руху від творців Кирило-Мефодіївського братства до засновників першої легальної української політичної партії – Русько-української радикальної партії, зокрема, Тараса Шевченка, Миколи Костомарова, Пантелеймона Куліша, Михайла Драгоманова, Івана Франка, Михайла Павлика, Володимира Барвінського, Олександра Огоновського.

5. Зміст ідеї гендерної рівності у зазначений період складала питання рівності жінок і чоловіків у політичних правах та рівне право в доступі до освіти та професії. Починаючи від «Програми» до періодичної «Громади» 1880 р. підписаної М. Драгомановим, С. Подолинським та М. Павликом ця ідея знаходить своє остаточне закріплення в програмі Русько-української радикальної партії – першої легальної української політичної партії, прийнятої в 1890 р.

6. Діяльність провідних українських діячів у напрямі утвердження ідеї гендерної рівності та їхня підтримка зумовили можливість активної участі жінок у духовному, культурному, інтелектуальному розвитку суспільства, подальшому розвитку та утвердженню цієї ідеї в українській правовій думці другої половини XIX ст. Ганна Барвінок, Марко Вовчок, Олена Пчілка, Олександра Єфименко, Софія Русова, Христина Алчевська не тільки зробили значний внесок у розвиток літератури, науки, освіти, а й стали уособленням інтелектуального потенціалу жінок, важливості та необхідності повноцінної та усесторонньої участі жінок у всіх сферах суспільного життя.

7. Важливу роль у формуванні та утвердженні ідеї гендерної рівності відіграв український жіночий рух. В його програмних документах, теоретичних розробках організаторок Олени Доброграєвої, Наталії Кобринської, Анни Павлик, ідея гендерної рівності утвердилась як складова прогресивного і демократичного розвитку суспільства. Визначальною заслугою організованого українського жіночого руху є трактування проблеми рівноправності жінок і чоловіків, актуалізація ідеї гендерної рівності для всіх демократичних та ліберальних рухів і партій. Розпочатий у 1884 р., він і надалі залишається актуальним, а осмислення та творче використання його напрацювань є не менш,

а в багатьох випадках, і значно актуальнішим, ніж намагання запровадити моделі і механізми забезпечення гендерної рівності, вироблені іншими країнами.

8. В національно-визвольному русі, в боротьбі за соціальні права та демократичні перетворення, в духовному, культурному та інтелектуальному розвитку суспільства присутність ідеї гендерної рівності робила їх ефективнішими, динамічнішими, глибшими та всестороннішими, оскільки сприяла залученню до цих процесів усього суспільства а не його частини. Тому, усі прогресивні рухи і напрями другої половини XIX ст. тією чи іншою мірою сприяли розвиткові гендерної рівності. Починаючи від цього періоду ідея гендерної рівності стає невід'ємною складовою української правової думки.

9. Сучасне розуміння гендерної рівності, всіх її складових елементів й механізмів, вироблених світовою спільнотою та закріплених у міжнародно-правових актах, потребує осмислення та адаптації до національних умов відповідно до норм, ідей та засад, вироблених українською правовою думкою на попередніх етапах її розвитку. Без цього навіть найкращі норми та рекомендації залишаються тільки деклараціями, які не наблизять сучасне українське суспільство до втілення в суспільні відносини реальної гендерної рівності. З огляду на це вивчення та актуалізація ідеї рівності жінок і чоловіків яскравими представниками української правової думки попередніх історичних періодів є вкрай необхідне.

## СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Андрусяк І. П. Наталія Кобринська про гендерну рівність / І. П. Андрусяк // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2013. – № 57. – С. 75–80.

2. Андрусяк І. П. До історії поняття «гендерна рівність» / І. П. Андрусяк // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2013. – № 2. – С. 8–13.

3. Андрусяк І. П. Співвідношення гендерної рівності та жіночих прав / І. П. Андрусяк // Бюлетень Міністерства юстиції України. 2014. – № 1. – С. 48–54.

4. Андрусяк І. П. Ідея гендерної рівності у поглядах Михайла Драгоманова / І. П. Андрусяк // Вісник ХНУВС. – 2014. – № 1. С. 5 – 15.

5. Андрусяк І. П. Ідея гендерної рівності в творчості Тараса Шевченка / І. П. Андрусяк // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2014. – № 60. – С. 3-10.

6. Андрусяк І. П. Правові механізми забезпечення гендерної рівності в Україні / І. П. Андрусяк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2014. – № 807. – С. 197-201.

7. Андрусяк І. П. Конституційне право на об'єднання громадян та українські жіночі організації: історія і сучасність / І. П. Андрусяк // Prawo naszych sąsiadów. T. 1. Konstytucyjne podstawy budowania i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Polsce I na Ukrainie – dobre praktyki. – Rzeszów – Przemysł : Wyższa Szkoła Prawa i Administracji Rzeszów – Przemysł; Polsko-Ukraiński Klub Konstytucjonalistów, 2013. – S. 11–22.



8. Андрусяк І. П. Методологічні аспекти вивчення гендерної проблематики в історико-правових дослідженнях / І. П. Андрусяк // Методологічні проблеми історико-правових досліджень: матеріали XXIII Міжнародної історико-правової конференції (м. Алушта, 24 – 26 вересня 2010 р.) / Міжнародна асоціація істориків права; Інститут держави і права імені В. М. Корещького НАН України та ін. – К. – Сімферополь : «ДОЛЯ», 2011. – С. 524 – 531.

9. Андрусяк І. П. Питання гендерних прав на сторінках перших українських періодичних видань для жінок / І. П. Андрусяк // Проблеми юридичної науки: філософський, теоретичний та історичний аспекти : матеріали міжрегіонального круглого столу (м. Львів, 14 квітня 2011 р.) / Львів. держ. ун-т внутрішніх справ. – Львів : ЛьвДУВС, 2011. – С. 5–10.

10. Андрусяк І. П. Зародження ідеї гендерної рівності в українській правовій думці (друга половина XIX – початок XX століть) / І. П. Андрусяк // Наукова спадщина професора В. С. Кульчицького (1919 – 2009) і сучасність: матеріали XXIV Міжнародної історико-правової конференції (м. Львів, 28 квітня – 1 травня 2011 р.) / Міжнародна асоціація істориків права; Львівський національний університет імені Івана Франка, юридичний факультет та ін. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. – С. 468–474.

11. Андрусяк І. П. Ідея гендерної рівності в конституційному законодавстві України: історія і сучасність / І. П. Андрусяк // Новітні державотворчі процеси в Україні: виклики і перспективи. – К. Інститут законодавства Верховної Ради України, 2011. – С. 73–76.

12. Андрусяк І. П. Початок боротьби за гендерну рівність у Галичині (Політичні процеси Івана Франка та товаришів) / І. П. Андрусяк // Судова влада в Україні і світі: історія, сучасність, перспективи розвитку: матеріали XXV Міжнародної історико-правової конференції (м. Саки, 16 – 18 вересня 2011 р.) / Міжнародна асоціація істориків права; Юридичний факультет Кримського економічного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана та ін. – К. – Сімферополь, 2011. – Ч. 1. – С. 417 – 424.

13. Андрусяк І. П. Ідея гендерної рівності в працях Олександра Огоновського / І. П. Андрусяк // Проблеми державотворення та правотворення в Україні: тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 17 лютого 2012 р.) / Львів. держ. ун-т внутрішніх справ. – Львів : ЛьвДУВС, 2012. – С. 9 – 12.

14. Андрусяк І. П. До питання про правовий статус жінки на українських землях від найдавніших часів до середини XIX ст. / І. П. Андрусяк // Держава, право і юридична думка у Балточорноморському регіоні: історія і сучасність: матеріали XXVI Міжнародної історико-правової конференції (м. Одеса, 27 – 29 квітня 2012 р.) / Міжнародна асоціація істориків права; Національний університет «Одеська юридична академія» та ін. – Одеса : видавець Букаєв В. В., 2012. – С. 460 – 465.

15. Андрусяк І. П. «Перший вінок» та його значення для розвитку ідеї гендерної рівності в українській правовій думці / І. П. Андрусяк // Історико-

правова реальність у глобальному і регіональному вимірах: матеріали XXVII Міжнародної історико-правової конференції (м. Євпаторія, 21 – 23 вересня 2012 р.) / Міжнародна асоціація істориків права; Харківський національний університет внутрішніх справ та ін. – К. – Сімферополь : «ДОЛЯ», 2012. – Ч. II. – С. 200 – 206.

16. Андрусяк І. П. Правове вчення Євгена Ерліха та розвиток ідеї гендерної рівності в Австро-Угорській монархії / І. П. Андрусяк // Ерліхівський збірник. Юридичний факультет Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича. Вип. 6. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. – С. 115 – 119.

17. Андрусяк І. П. Михайло Драгоманов про гендерну рівність / І. П. Андрусяк // Людиноцентричний вимір в історії права, держави і юридичної думки: до 150-річчя початку наукової діяльності М. П. Драгоманова: матеріали XXVIII Міжнародної історико-правової конференції (м. Рівне, 13 – 16 травня 2013 р.) / Міжнародна асоціація істориків права; Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова та ін. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – С. 74 – 79.

18. Андрусяк І. П. Ідея гендерної рівності та її нормативне закріплення / І. П. Андрусяк // Джерела права України, інших країн та міжнародні спільноти: історія та сучасність: матеріали XXIX Міжнародної історико-правової конференції (м. Феодосія, 19 – 22 вересня 2013 р.) / Міжнародна асоціація істориків права, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України та ін. – К. – Сімферополь : Універсум, 2013. – С. 726–733.

19. Андрусяк І. П. До питання про роль логіки в розвитку юридичної науки / І. П. Андрусяк // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Філософські, теоретичні та методологічні проблеми юридичної науки в умовах євроінтеграції України» / Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Львів, 25 квітня 2014 р. Матеріали наукових доповідей. – Тернопіль : ТЗОВ «Терно-граф», 2014. – С. 59 – 64.

20. Андрусяк І. П. Товариство українських жінок та його роль в утвердженні ідеї гендерної рівності / І. П. Андрусяк // Наука та освіта XXI століття. Матеріали викладацької та студентської науково-практичної конференції 30 квітня 2014 р. – Івано-Франківськ : Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького, 2014. – С. 37 – 39.

21. Андрусяк І. П. Ідея гендерної рівності як складова ідеології українського національного державотворення / І. П. Андрусяк // Політико-правова ідеологія українського національного державотворення: проблеми формування та еволюції (історико-теоретичний вимір): матеріали Третьої Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції / Наук. конференції. Вип. 3. / ІНПП НУ «Львівська політехніка. – Львів : ІНПП НУ «Львівська політехніка», 2014. – С. 3 – 5.

22. Андрусяк І. П. Українські письменниці другої половини XIX ст. та їх внесок в розвиток ідеї гендерної рівності (Ганна Барвінок і Марко Вовчок) / І. П. Андрусяк // Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави: збірник тез III Всеукр. наук.-практ. конф. – Львів : Національний ун-т «Львівська Політехніка», 2014. – С. 84 – 86.

23. Андрусяк І. П. Правовий статус жінки на українських землях в другій половині XIX ст. / І. П. Андрусяк // Конституція і державотворення: національні традиції та світовий досвід: матеріали XXX Міжнародної історико-правової конференції 4 – 6 липня 2014 р., м. Чернігів. – К. Інститут держави і права ім. В. М. Корсецького НАН України, 2014. – С. 388 – 394.

24. Андрусяк І. П. Перші загальні збори Українського жіночого товариства та їх значення в українській історії / І. П. Андрусяк // Державний суверенітет, національна безпека і світовий порядок в історико-правовому вимірі : матеріали XXXI Міжнародної історико-правової конференції 27-30 листопада 2014 р., м. Берегове. – К. – Ужгород : Говерла, 2014. – С. 389 – 394.

25. Андрусяк І. П. Ідея гендерної рівності в чинному законодавстві України / І. П. Андрусяк // Збірник тез круглого столу. Присвяченого 66-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини : збірник, 5 груд. 2014 р. / Державний науково-дослідний інститут МВС України. – К. : ДНДІ МВС України, 2014. – С. 7 – 11.

26. Андрусяк І. П. Анна Павлик - борець за гендерну рівність / І. П. Андрусяк // II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти» 27 березня 2015 року, м. Івано-Франківськ. – С. 91 – 93.

27. Андрусяк І. П. Надія Білозерська та її роль в утвердженні ідеї гендерної рівності в Російській імперії / І. П. Андрусяк // Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи розвитку. Матеріали учасників II-ї заочної науково-практичної конференції (Львів, 16 квітня 2015 р.). – Львів : ННІПП НУ Львівська політехніка», 2015. – С. 29 – 32.

28. Андрусяк І. П. Питання гендерної рівності в діяльності міжнародних організації / І. П. Андрусяк // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Реформування законодавства України та розвиток суспільних відносин в Україні: питання взаємодії» (м. Ужгород, 24 – 25 квітня 2015 р.). – Ужгород : Ужгородський національний університет, 2015. – С. 10–13.

29. Андрусяк І. П. Ідея гендерної рівності в українському конституціоналізмі XIX ст. / І. П. Андрусяк // Матеріали першої науково-практичної конференції «Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід» (м. Львів, 30 квітня 2015 р.). – Львів : ННІПП НУ «Львівська політехніка», 2015. – С. 46 – 50.

30. Андрусяк І. П. Іван Франко про гендерну рівність / І. П. Андрусяк // Матеріали XXXII Міжнародної історико-правової конференції «Сила права і право сили: історичний вимір та сучасне бачення проблеми» (м. Полтава, 28 – 31 травня 2015 р.). – К. – Полтава : ПУЕТ, 2015. – С. 359 – 363.

31. Андрусяк І. П. Володимир Барвінський про гендерну рівність / І. П. Андрусяк // Матеріали Четвертої Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції «Держава в умовах надзвичайного, воєнного стану та/чи військової окупації: історія і сучасність (правові аспекти)» (м. Львів, 19 червня 2015 р. / Наукові Інтернет-конференції. Вип. 4. – Львів : Ліга-Прес, 2015. – С. 72 – 77.

32. Андрусяк І. П. Роль Михайла Павлика в розвитку ідеї гендерної рівності / І. П. Андрусяк // Матеріали XXXIII Міжнародної історико-правової конференції «Права людини та основоположні свободи: історія та перспективи розвитку (до 88-річчя Великої хартії вольностей)» (с. Коблеве, 17 – 20 вересня 2015 р.). – Херсон : ФОП Грінь Д. С., 2015. – С. 296 – 301.

33. Андрусяк І.П. Внесок Пантелеймона Куліша в розвиток ідеї гендерної рівності / І. П. Андрусяк // Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави: збірник тез IV Всеукр. наук.-практ. конф. – Львів : Національний ун-т «Львівська політехніка», 2015. – С. 95 – 97.

34. Андрусяк І.П. Початок розвитку досліджень ідеї гендерної рівності в Україні / І. П. Андрусяк // Науково-практична конференція «Правові, соціально-психологічні та інформаційні процеси державотворення в контексті євроінтеграції»: збірник матеріалів; Львів, 8 – 9 лютого 2016 р. – Львів, 2016. – С. 53 – 55.

35. Андрусяк І. П. Вплив Івана Франка на формування ідеології українського жіночого руху / І. П. Андрусяк // «Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти». Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (11 – 12 березня 2016 року). – Івано-Франківськ, 2016. – С. 78 – 82

36. Андрусяк І. П. Олена Пчілка та розвиток ідеї гендерної рівності в українській правовій думці / І. П. Андрусяк // Правове регулювання переміщень населення (міграції, депортації, трансфери, проблеми біженців): історія і сучасність: матеріали П'ятої Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції / Наук. інтернет-конференції. – Вип. 5. – ІНПП НУ «Львівська політехніка». – Львів : Ліга-Прес, 2016. – С. 79 – 83.

37. Андрусяк І. П. Вплив Софії Русової на становлення та розвиток ідеї гендерної рівності в українській правовій думці / І. П. Андрусяк // Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід: Матеріали учасників другої науково-практичної конференції (Львів, 29 квітня 2016 року). – Львів : ННПП НУ «Львівська політехніка», 2016. – С. 63 – 68.

38. Андрусяк І. П. Олена Доброграєва та її роль в становленні ідеї гендерної рівності в українській правовій думці / І. П. Андрусяк // Історія і сучасність філософії права: до 190-річчя від дня народження Памфіла Юркевича: матеріали учасників всеукраїнської конференції (Львів, 19 травня 2016 р.). – Львів : ННПП НУ «Львівська політехніка», 2016. – С. 60 – 64.

39. Андрусяк І. П. Олександра Єфименко та її роль в утвердженні ідеї гендерної рівності / І. П. Андрусяк // Матеріали XXXIV Міжнародної історико-правової конференції «Релігійний чинник в історії права, держави та юридичної думки» (м. Тисмениця, 26 – 29 травня 2016 р.). – Херсон : ФОП Грінь Д. С., 2016. – С. 348 – 353.

40. Андрусяк І. П. Христина Алчевська: людина яка прагнула зробити світ кращим (до 175 річчя від дня народження) / І. П. Андрусяк // Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави: збірник тез V Всеукр. наук.-практ. конф. – Львів : Національний ун-т «Львівська політехніка», 2016. – С. 52 – 56.

## АНОТАЦІЯ

**Андрусяк І. П. Ідея гендерної рівності в українській правовій думці другої половини XIX століття.** – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Національний університет «Львівська політехніка». – Львів, 2017.

Дисертація є комплексним дослідженням теоретико-прикладних проблем зародження, становлення та розвитку ідеї гендерної рівності в українській правовій думці другої половини XIX ст. зокрема в поглядах Тараса Шевченка, Миколи Костомарова, Пантелеймона Куліша, Михайла Драгоманова, Івана Франка, Михайла Павлика, Володимира Барвінського, Олександра Огоновського, Ганни Барвінок, Марка Вовчка, Олени Пчілки, Олександрії Єфименко, Софії Русової, Христини Алчевської, Олени Доброграєвої Наталії Кобринської та Анни Павлик. Охарактеризовано методологічну основу дисертаційного дослідження, дано визначення окремих методів та принципів наукового пізнання, які були використані для розкриття теми. Опрацьовано значний масив історіографічного матеріалу, праць зазначених діячів, літератури і преси окресленого періоду. Здійснено аналіз становлення і розвитку ідеї гендерної рівності в українській правовій думці другої половини XIX ст., які відбувалися в трьох взаємопов'язаних площинах.

Результати дисертаційного дослідження дали змогу встановити тісний зв'язок наукових ідей, переконань та поглядів прогресивних представників української правової думки другої половини XIX ст. зі сучасним розумінням цієї ідеї, виявити їх науково-практичне та науково-пізнавальне значення.

**Ключові слова:** гендерна рівність, українська-правова думка, юриспруденція, освіта, наука, практика, міжнародно-правові акти, сталий розвиток, свобода, демократія.

## АННОТАЦИЯ

**Андрусяк И. П. Идея гендерного равенства в украинской правовой мысли второй половины XIX века.** – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. – Национальный университет «Львовская политехника». – Львов, 2017.

Диссертация является комплексным исследованием теоретико-прикладных проблем зарождения, становления и развития идеи гендерного равенства в украинской правовой мысли второй половины XIX в., в частности во взглядах Тараса Шевченко, Николая Костомарова, Пантелеймона Кулиша, Михаила Драгоманова, Ивана Франко, Михаила Павлика, Владимира Барвинского, Александра Огоновского, Ганны Барвинок, Марка Вовчка, Елены Пчелки, Александрии Ефименко, Софии Русовой, Христины Алчевской, Елены Доброграевой, Натальи Кобринской и Анны Павлик. Охарактеризованы методологические

кая основа диссертационного исследования, дано определение отдельных методов и принципов научного познания, которые были использованы для раскрытия темы. Обработано значительный массив историографического материала, работ указанных деятелей, литературы и прессы очерченного периода. Осуществлен анализ становления и развития идеи гендерного равенства в украинском правовой мысли второй половины XIX в., которые происходили в трех взаимосвязанных плоскостях.

Результаты исследования позволили установить тесную связь научных идей, убеждений и взглядов прогрессивных представителей украинской правовой мысли второй половины XIX в. с современным пониманием этой идеи, выявить их научно-практическое и научно-познавательное значение.

**Ключевые слова:** гендерное равенство, украинская правовая мысль, юриспруденция, образование, наука, практика, международно-правовые акты, устойчивое развитие, свобода, демократия.

## SUMMARY

**Andrusyak I. P. Idea of gender equality in the Ukrainian legal opinion of the late nineteenth century.** – Printed as manuscript.

Thesis for the degree of Candidate of Sciences, major 12.00.01 – theory and history of state and law; history of political and legal studies. – Lviv Polytechnic National University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2017.

The dissertation is a complex research of theoretical and applied problems of the origin, formation and development of gender equality in the Ukrainian legal thought of the late nineteenth century. in particular views Taras Shevchenko, Mykola Kostomarov, Panteleimon Kulish, Michailo Dragomanov, Ivan Franko, Michailo Pavlik, Vladimir Barvinsky, Olexander Ogonovskiy, Anna Barvinok, Marko Vovchok, Olena Pchilka, Oleksandra Efimenko, Sophia Rusova, Christina Alchevska, Olena Dobrohrayeva Natalia Kobrynska and Anna Pavlik. The methodological basis of the dissertation research is characterized, the definition of certain methods and principles of scientific knowledge, which were used to reveal the topic, is given. A significant array of historiographic material, works of the said figures, literature and press of the outlined period has been processed. The analysis of formation and development of the idea of gender equality in the Ukrainian legal thought of the second half of the 19th century was carried out, which occurred in three interconnected planes.

The results of the research made it possible to establish a close relationship of scientific ideas, beliefs and attitudes of the Ukrainian progressive legal thought in the second half of the nineteenth century. with a modern understanding of this idea, to identify their theoretical and practical, scientific and educational value.

**Key words:** gender equality, Ukrainian legal thought, law, education, science, practice, international instruments, sustainable development, freedom, democracy.

Підписано до друку 22.05.2017 р.  
Формат 60×84/16.  
Папір друкарський. Ум. друк. арк. 0,9.  
Зам. № 172. Наклад 100 пр.

Видавництво «ПАІС»  
Реєстраційне свідоцтво ДК № 3173 від 23 квітня 2008 р.  
вул. Гребінки 5, оф. 1, м. Львів, 79007  
тел.: (032) 255-49-00, (032) 261-24-15  
e-mail: pais.druk@gmail.com; <http://www.pais.com.ua>